

'Baerje'

PROFICIAT

150 JARIGE BRANDWEER

Baarnse Vrijwillige Brandweer
Afscheid van de Commandant
de Hr. J. Diekman op 31-10-1955

"BAERNE"

Tijdschrift van de Historische Kring "Baerne".

5e jaargang - nummer 3 - september 1981.

Verschijnt viermaal per jaar.

Losse nummers à f 1,50 verkrijgbaar bij mevrouw N. Kuyt-Smit, Van Wassenaerlaan 16, Baarn.

Redactie : J. Kruidenier
E: Witsenburg-Horsman

Typewerk : M. Reitsma

Redactie-adres : J. Kruidenier, Smutslaan 2, Baarn.
Tel. 02154 - 17860.

o-o-o-o

De Historische Kring "Baerne" stelt zich ten doel het bestuderen van en belangstelling kweken voor geschiedenis in het algemeen en van Baarn in het bijzonder. Zij tracht dit doel te bereiken door middel van het organiseren van lezingen, excursies, tentoonstellingen en het uitgeven van een eigen tijdschrift.

Naast deze algemene activiteiten bestaat de mogelijkheid toe te treden tot de volgende werkgroepen:

1. Werkgroep Oudheidkamer

Deze groep houdt zich o.a. bezig met het beheer en het uitbreiden van de kollektie Gemeentelijke Oudheidkamer.

Inlichtingen: mevrouw J. van den Brink, Prof. Meijerslaan 10, Baarn. Tel. 02154 - 20161.

2. Werkgroep Archeologie (Arwe)

Inlichtingen: mevrouw A. Westerling, Kroningslaan 4, Baarn. Tel. 02154 - 15587.

Dagelijks Bestuur van de vereniging

Voorzitter : mevrouw G.H. Grootendorst
Secretaris : de heer B. Braat, tel. 02154 - 12523
Penningmeester : de heer E. v.d. Steeg, Talmalaan 39, Baarn.

Postadres van de vereniging: postbus 326, Baarn
Bankrekeningnummer : 30.47.28.292 t.n.v. H.K.
"Baerne"
Postgironummer : 4192133 t.n.v. H.K. "Baerne"

o-o-o-o

INHOUD

1. Van de Redactie
2. Baarnse persoonlijkheden
3. Meester Pluim Thuis
4. Meester Pluim tippelde erin
5. Ingezonden
6. Programma

0-0-0-0

VAN DE REDAKTIE

September is de maand die over het algemeen wordt aangeduid als "het nieuwe seizoen". De vakanties zijn voorbij, de dagen worden korter en het verenigingsleven komt weer op gang. Kortom, er gaat van alles gebeuren wat in de zomermaanden een beetje op de achtergrond werd gedrongen. Ook de Historische Kring "Baerne" begint vol moed aan een nieuw programma. Het vorige seizoen werd afgesloten met de tentoonstelling in en over de Lage Vuursche. De expositie bleek een enorm succes te zijn. Meer dan duizend bezoekers kwamen een kijkje nemen en méér dan dat. Er werden vragen gesteld en tientallen informaties gegeven. Het tijdschrift "Baerne" kreeg maar liefst 50 nabestellingen! Dat was dus wel een aansporing om moedig verder te gaan. Enige aanvullingen en nadere gegevens omtrent het Vuursche leven vindt u in de rubriek "Ingezonden stukken".

Vermeld moet ook nog worden dat tijdens een bezoek aan de tentoonstelling de heer G. van der Mersch het bestuur verblijdde met een "oorspronkelijke", d.w.z. eerste druk van Pluim's "Uit de geschiedenis van Baarn", compleet met de stempels van de eerste opgerichte Oudheidkamer uit ons dorp.

Dit nummer van "Baerne" is voor een groot deel gewijd aan de Baarnse historicus en schrijver T. Pluim.

Zijn geschiedenis van Baarn is nog altijd - ook in herdruk - een vraagbaak voor ieder, die zich voor het wel en wee van ons dorp interesseert. Maar ook op ander gebied roerde Pluim geducht de pen. Nu, vijftig jaar na zijn dood, meenden wij deze markante persoonlijkheid opnieuw onder de aandacht te moeten brengen van jonge en oudere generaties.

Tot slot willen wij de Baarnse Brandweer huldigen met het feit, dat deze instelling 150 jaar bestaat. Dat is historisch gezien wel een felicitatie waard. De jubileumcommissie gaf een prachtig herinneringsblad uit: Vrijwillige Brandweer Baarn - Lage Vuursche. Wij willen het korps eren met een foto uit ons archief.

0-0-0-0

BAARNSE PERSOONLIJKHEDEN VII

T. PLUIM 1864 - 1931

21 oktober a.s. is het 50 jaar geleden dat de bij iedere Baarnaar bekende historicus en onderwijzman T. Pluim overleed.

Het leek de redactie van "Baerne" daarom een goede gedachte om naar aanleiding hiervan eens wat langer stil te staan bij het leven en het werk van "Meester Pluim".

Teunis Pluim werd op 8 januari 1864 te Renswoude geboren. Hij was al heel jong ouderloos. Zijn grootmoeder ontfermde zich over hem en nam Teunis mee naar het gezin van haar zoon, waar zij zelf ook woonde.

Deze oom had een smederij te Renswoude.

Op de lagere school aldaar bleek hij een begaafde en ijverige leerling te zijn en het Hoofd der school, de heer Roelofsen, zag veel in hem. Hij gaf hem o.a. orgellessen, daar zijn pupil ook muzikale talenten bezat.

Na de lagere school wilde Teunis verder studeren, maar dat was in 1876 nog geen eenvoudige zaak. Niet alleen was er in de omtrek van Renswoude geen H.B.S. of gelijkwaardige opleiding te vinden, maar ook waren er in deze tijd nog geen vervoersmogelijkheden en tevens was een verdere studie vaak onmogelijk ten gevolge van gebrekkige financiële omstandigheden.

Er werd besloten dat hij naar de Normaalschool voor onderwijzers (de latere Kweekschool, nu Pedagogische Academie) in Amerongen zou gaan. Het Hoofd der school, de heer Roelofsen, leidde hem op voor het toelatingsexamen van deze school. De lessen daar werden 's avonds gegeven en de afstand, ruim 2 uur lopen heen en weer 2 uur lopen terug, leek geen beletsel te zijn voor een succesvolle 4-jarige studie.

Als 18-jarige onderwijzer werd hij in Utrecht als zodanig benoemd, maar buitenmens en natuurliefhebber als hij was, benauwde hem het verblijf in de stad. De kansen om het stadsgewoel te ontvluchten waren in die tijd nog erg klein, doch spoedig kon hij een betrekking aanvaarden aan de lagere school te Hoogland. Hier vond hij de rust om verder te studeren en behaalde hij de hoofdakte en de akte Duits.

Op 15 juli 1886 werd hij als onderwijzer benoemd aan de Oosterschool in Baarn. Hoofd van deze school was de heer Kruyder, de vader van de later beroemd geworden kunst schilder Herman Kruyder.

Hier voelde hij zich thuis door de fraaie natuur, maar ook door het gezellige Baarnse verenigingsleven.

Hij werd mede-oprichter en enthousiast lid van de Baarnse Gymnastiek en Schermvereniging (B.G. en S.V.), werd secretaris van de Maatschappij tot Nut van het Algemeen ('t Nut) en van de Floraliavereniging.

Hij was verder lid van Crescendo en van de Nieuwjaarscommissie, ook wel Spek- en Vetcommissie genoemd.

De leden van deze laatste commissie hielden zich bezig met het inzamelen van geld, waarmee armlastige Baarnaars werden geholpen. Op Nieuwjaarsdag vond de uitreiking plaats van levensmiddelen, turf en steenkool in de Julianaschool aan de Eemnesserweg. Hieruit blijkt dus ook duidelijk de sociale bewogenheid van de heer Pluim.

In deze tijd, namelijk op 31 augustus 1892, werd Koningin Wilhelmina 12 jaar en deze feestdag zou in Soestdijk en omstreken luisterrijk gevierd worden, daar de jarige vorstin met haar moeder, Regentes-Koningin Emma, op het paleis Soestdijk verbleef.

Aan de heer Pluim werd verzocht een toepasselijk lied te schrijven. Schoolkinderen uit alle omliggende plaatsen vormden een groot koor en de beide Koninginnen hoorden dit vol aandacht aan.

Na afloop viel de heer Pluim de eer te beurt om aan de Koninginnen te worden voorgesteld.

Tijdens deze feestelijkheden leerde hij mejuffrouw E. Müller kennen, onderwijzeres op de Lage Vuursche, met wie hij op 24 oktober 1895 trouwde te Amsterdam. Het jonge paar ging in de Kerk traat wonen, dicht bij het tolhuisje. Uit dit huwelijk werden 3 dochters en 1 zoon geboren.

Op 15 april 1904 werd er een nieuwe school geopend in het westelijk deel van Baarn, de Westerschool aan de Ferdinand Huycklaan. De heer Pluim werd hiervan het Hoofd en het gezin kwam te wonen naast de school.

Hij gaf zijn beste krachten aan de opbouw van deze school en hielp ook vele leerlingen, voor het merendeel kinderen van arme dagloners, geheel belangeloos bij hun verdere studie.

Zijn dochter, mevrouw Egmond-Pluim, vertelt hierover:

"Als ik bij hem in zijn kantoortje mijn huiswerk maakte, zaten er heel dikwijls jongelui, waarvan hij vermoedde dat hij hen met extra lessen wat hogerop in de maatschappij kon plaatsen. En ik weet heel zeker dat daar geen lesgeld aan te pas kwam, dat zouden ze trouwens ook niet gehad hebben."

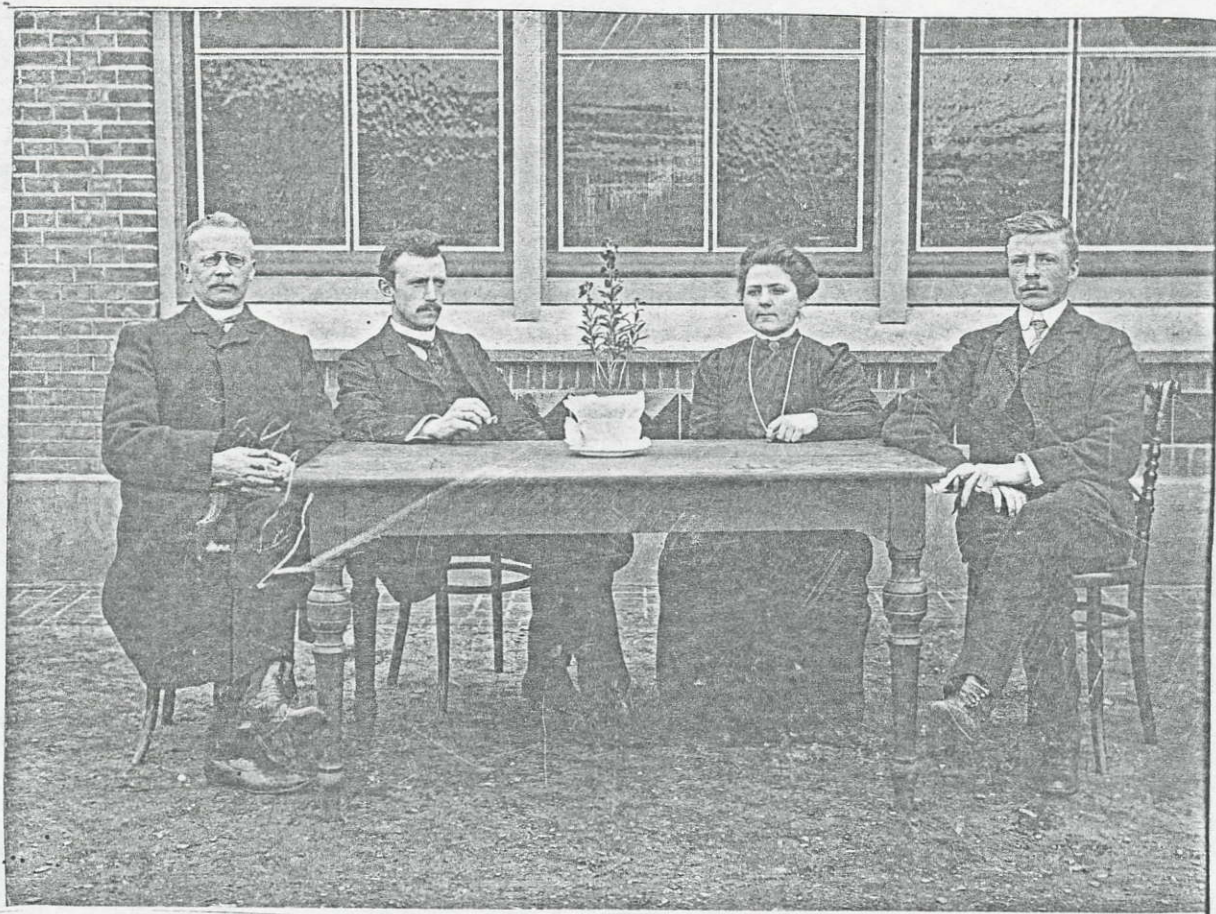
En bij dit alles vond hij nog tijd om leerboeken en krantenartikelen te schrijven op velerlei gebied, want zijn belangstelling en kennis waren enorm veelzijdig. Wanneer we de lijst van publikaties bezien, is het haast onvoorstelbaar dat 1 persoon hiertoe in staat is geweest en we realiseren ons dan dat de heer Pluim haast dag en nacht gewerkt moet hebben.

Niet alleen publiceerde hij een haast ontelbaar aantal historische artikelen, o.a. in het Baarns Nieuwsblad en in Eigen Haard, maar minder bekend is dat hij een zeer groot aantal leerboeken en zelfs 3 novellen het licht deed zien (lees-, taal-, reken- en biologiemethodes). Het is onmogelijk een overzicht te geven van al zijn publikaties. Toch zouden we de heer Pluim tekort doen om ze in dit bestek helemaal weg te laten.

We zullen ons dan ook beperken tot zijn meest bekende werk.

Op historisch gebied:

- Uit de Geschiedenis van Baarn
- Baarn als Tuinstad
- Kleingoed uit Baarns Geschiedenis
- Baarns Woordenboek (zie afb.).

AFB 1

Personeel Westerschool † 1905
v.l.n.r. Hr.Pluim, Hr.v.Raalte
Mej.Bongers en Hr.v.d.Brink

AFB 2

Personeel Westerschool ± 1920

V.l.n.r. Mej.Klokke, Hr.v.d.Brink, Hr.v.Raalte
Hr.Pluim, Mej.Pluim en Mej.Merkesteyn.
Op de voorgrond Hr.F.v.d.Ven

Hiernaast verschenen talrijke artikelen in kranten en periodieken. Alleen al in de bibliotheek van Flehite tref- fen we meer dan 40 artikelen aan van zijn hand met de meest uiteenlopende onderwerpen, zoals:

- De voormalige tabaketeelt van Amersfoort;
 - Gelderse vallei in oude tijden;
 - P. Piijpers, de dichter van Eemland;
 - Grafheuvels op de Vuursche;
 - Mariënhofklooster, onder Soest
- enz. enz.

Ter inzage kwam mij onder meer een zeer interessant artikel over Leeghwater: "Uit Eigen Haard" van 1898.

Het ligt in de bedoeling om sommige van dergelijke artikelen in volgende "Baerne's" eens te publiceren.

De geschiedenis van het Gooi- en Eemland en in het bijzonder van Baarn bestudeerde hij met grote interesse. Hij wist veel dokumenten en foto's hieromtrent te verzamelen en bezocht oude inwoners om naar hun verhalen te luisteren. Dit was aanleiding om hem tot archivaris van Baarn te benoemen, een veelomvattende taak, die hij met grote liefde volbracht.

Leerboeken:

Een volledige lijst van door hem geschreven methodes kwam ons ter inzage. Deze lijst werd door de heer Plum zelf samengesteld in zijn minutieuze en duidelijke handschrift. De voor onze tijd uiterst sobere honoraria staan er zelfs achter vermeld (zie afb.).

Het zou te ver voeren alle door hem geschreven methodes op te noemen, waarvan sommige zelfs een 22e-druk beleefden. We noemen slechts:

- Vlug naar het doel. Een leesmethode voor de 1e klas, 4 deeltjes. Deze deeltjes beleefden een 22e-druk en werden nog in 1962 gebruikt.
 - Kleine vaderlandse geschiedenis.
 - Onze taalschat.
 - Schetsen van dieren.
 - Stelcursus.
 - Wetenswaardig allerlei.
 - Lezen of luisteren.
 - De levende taal.
 - Eenvoudige spraakkunst.
 - Ons land.
 - Rekencursus.
 - Griekse heldensagen
- enz. enz.

Zijn verdiensten als historicus werden erkend door zijn benoeming tot lid van de oudheidkundige vereniging "Gelre" te Arnhem, van het Historisch Genootschap te Utrecht en van de oudheidkundige vereniging "Oud-Utrecht". De vereniging "Oud-Ede" bood hem het ere-lidmaatschap aan.

Op 1 juli 1929 werd de heer Pluim gepensioneerd na meer dan 40 jaar in Baarn aan meisjes en jongens onderwijs te hebben gegeven.

Er moeten in Baarn nog veel oud-leerlingen te vinden zijn. Het zou leuk zijn om in een volgend nummer één van deze jongens of meisjes van toen eens aan het woord te laten. Helaas ontbreken ons hun namen. Misschien dat onze lezers ons verder kunnen helpen.

Ook na zijn 65e bleef hij actief op velerlei gebied. In het bijzonder wijdde hij zich aan de voltooiing van wat hij beschouwde als zijn levenswerk: "Uit de geschiedenis van Baarn", waarvoor hij reeds in zijn talrijke artikelen de basis had gelegd. Deze taak heeft hij nog mogen volbrengen, maar de verschijning in druk heeft hij helaas niet meer mogen beleven.

Op 21 oktober 1931 overleed hij plotseling in zijn woning aan de Parkstraat 21 te Baarn, na slechts korte tijd van zijn pensioen genoten te hebben. De inwoners van Baarn plaatsten spontaan een monumentale grafsteen op zijn laatste rustplaats. De eerste gift hiervoor was afkomstig van Koningin Emma. Dit als bewijs van hun dank voor alles wat "Meester Pluim" voor Baarn had betekend.

J. Kruidenier.

Met dank aan mevrouw E. Egmond-Pluim te Bussum voor de door haar gegeven inlichtingen.

o-o-o-o

MEESTER PLUIM THUIS

Als je je gaat verdiepen in de levensgeschiedenis van "Meester Plum" - zo'n 60 jaar geleden een zeer geziene dorpsgenoot -, dan valt allereerst op het ontzagwekkende aantal publikaties van zijn hand. Behalve zijn kronieken over Baarn verschenen er reeksen leermethodes. Zijn bevindingen op biologisch en archeologisch terrein maakte hij wereldkundig. Hij schreef zelfs een paar novellen en achtte het niet beneden zijn waardigheid om gelegenheids-gedichten in elkaar te knutselen, o.a. voor koninklijke verjaardagen. Hij was een fervent verenigingsman en zat in tal van besturen en commissies. Voeg daarbij zijn hoofdschap aan de Westerschool en zijn betrokkenheid bij deze functie, dan ga je je afvragen: wat was dat voor een man? Hoe kreeg hij het allemaal voor elkaar?

Hij moet dag en nacht gewerkt hebben. Bleef er eigenlijk wel tijd over voor zijn gezin?

Speculeren en fantaseren helpt hier niet. Wij waren zo vrijmoedig om één van zijn dochters, mevrouw Egmond, in Bussum op te zoeken en om haar wat te laten vertellen over wat wij populair zouden willen noemen: "Meester Plum Thuis".

De waarheid is dikwijls anders dan een mens het zich voorstelt. Wie dacht aan een kamergeleerde, die zich opsloot in een werkvertrek omringd door boeken en papieren, komt bedrogen uit. En ook het beeld van een naarstig vergaderingen bezoekend man klopt niet.

Volgens zijn dochter merkte het gezin niet zoveel van de vele activiteiten van man en vader. Achteraf bekeken moet de vader-onderwijzer-schrijver zich wel een strikt schema hebben opgelegd, maar zijn eigen kinderen hadden daar weinig bemoeienis mee. Hij leefde, ondanks zijn grote en daadwerkelijke belangstelling voor allerlei buitengebeuren, vóór en met zijn gezin. De zondagse wandelingen waren feesten; er was geen plant of bloem die vader niet kende; als hij een vogel hoorde roepen wist hij meteen wat het er voor een was. Streng (en dus toen al milieubewust!) verbood hij zijn kroost om doel-loos bloemen te plukken of takken af te breken.

Op de terugweg mochten de kinderen dan wel eens wat meenemen, omdat de bloemen later, thuis, in een vaas konden worden gezet.

Baarn met zijn toen nog zo mooie natuur, was een verademing voor de onderwijzer, die zijn loopbaan begon in Utrecht. Zelf buitenkind kon hij niet aarden in de stad. Gelukkig had de Oosterschool in ons dorp een vakature. Een jong gezin - zijn vrouw kwam ook uit het onderwijs - begon zielsgelukkig in een huisje aan de kerkstraat, vlakbij het toenmalige tolhuis. Een paar jaar later zou die woning worden verruild voor het schoolhuis aan de Ferdinand Huycklaan. Plum was als Hoofd benoemd aan de splinternieuwe Westerschool, waar een nieuw huis bij hoorde. Wel ruim, wel comfortabel, herinnert zich zijn dochter, maar stel u voor, er was geen stromend water boven; elke dag moest er de trap op- en afgezeuld worden met akers en emmers. Tja in 1904 keek men nog niet zo nauw

Daar, in en naast de school begon een leven vol variatie. Naast lesgeven had de schrijverij zijn liefde. Daarbij kwam nog een grote belangstelling voor het plaatselijke verenigingsleven. Ettelijke oer-Baarnse verenigingen konden op Meester Pluim rekenen, vooral de B.G. & S.V. en Floralia lagen hem na aan het hart.

Was hij erg uithuizig? Niet dat ik weet, zegt mevrouw Egmond, maar u moet niet vergeten dat je daar als kind eigenlijk niet op let. Trouw wandelde hij elke avond met zijn vrouw over de Van Heemstralaan, er was daar in die omgeving nog maar weinig gebouwd; achter het schoolhuis golfdde korenvelden.

Het klinkt in deze jachtige tijd zo heerlijk rustig: 's ochtends om voor half zeven al bij de brievenbus om de post af te wachten en 's avonds stipt om tien uur naar bed. De zondagse kerkgang werd nooit overgeslagen. Op weg naar de kerk (in Eemnes) voegden zich vaak leerlingen van de Westerschool bij het gezin Pluim, zodat zij in een stoet bij de kerk aankwamen. Daar zaten dan wel eens vlak voor hen Koningin Emma en haar dochter; een opwindende gebeurtenis.

Koningin Emma interesseerde zich zeer voor Pluim's historische publikaties en zij was de eerste die, toen er - na zijn dood - een monument voor hem zou worden opgericht op het kerkhof aan de Acacialaan, een ruime gift zond.

Het koningshuis lag hem na aan het hart. Vol overgave dichtte hij een vers voor de schooljeugd, dat op de twaalfde verjaardag van Koningin Wilhelmina ten gehore werd gebracht. Een groot kinderkoor, onder leiding van de dirigent Van Aken, zong de jonge vorstin toe.

Het lied was getoonzet op de wijze van "In naam van Oranje". Twee jaar later kwam er een "Hulde van de Baarnsche Werklieden" uit de pen; een arbeiderskoor vertolkte dit ook op Soestdijk op de tonen van "Wie Neerlands bloed".

Men ziet het, hij stond klaar voor ieder die een beroep op hem deed. In zijn kantoortje in het schoolgebouw ontstond veel van zijn werk. Het "schrijfjasje" ging aan en met pen en inkt groeiden zijn artikelen in fraai school-schrift. Zat er een haartje aan de pen, dan veegde hij die ongeduldig af aan het "jasje"; hij dacht er niet aan om een inktlap te gebruiken.

Of hij rijk werd van al die schrijverij? Zijn dochter schudt ontkennend het hoofd. Hij was geen zakenman; als moeder er niet was geweest, had hij misschien nooit wat gevraagd voor zijn werk....

We bekijken oude foto's: thuis, temidden van zijn gezin, op school, omringd door leerkrachten en leerlingen; met de hele school in het bosje van Yzendijke, met de zesde klas op een schoolreisje naar Scheveningen.

Ja, die schoolreisjes! Het ene jaar ging het naar Artis, dan kwam Arnhem aan de beurt met als grote attractie De Bedriegertjes, en ten slotte werd het dan een badreisje, een belevenis voor veel Baarnse kinderen.

Kwiek staat Meester Pluim temidden van zijn schare, een kapiteinspet op het hoofd.

Ja, hij mocht de jeugd. Goede leerlingen hield hij in de gaten en vaak zorgde hij ervoor dat die jongens (en meisjes?) op een goede post terecht kwamen en zich verder konden ontwikkelen. Dat gebeurde allemaal in stilte, zonder ophef. Zoals ook zijn optreden bij de zgn. Spek- en Vetcommissie, waarbij de behoeftigsten uit het dorp bonnen kregen om spek en vet te halen bij de slager. Vaak kwamen er arme huisvrouwen aan de deur die geen bonnen bezaten. Pluim streek dan de hand over het hart en schreef een paar extra bonnetjes uit. Ze komen niet uit rijkdom door weer en wind hier naartoe lopen, was dan zijn kommentaar, ze hebben het vast erg nodig.

Langzamerhand ontstaat tijdens ons gesprek het beeld van een uiterst geïnteresseerd en weetgierig man. Iemand met een brede belangstelling voor al wat er om hem heen gebeurde en gebeurd was.

Zijn hart ging ook uit naar archeologie. Samen met professor Holwerda groef hij bij de Lage Vuursche. Zijn dochter heeft er nog een stenen werktuig van overgehouden.

Als geschiedvorser was hij vaak onderweg om oude Baarn-aars te bezoeken, die hem aan wetenswaardigheden over het dorp konden helpen. Stapels boeken en documenten werden geregeld bezorgd uit bibliotheken en archieven; alles werd zorgvuldig bestudeerd en doorgenomen.

Dat zijn leerlingen goede herinneringen aan hun meester hadden, bewijst een stukje dat in de Baarnsche Courant van 6 juli 1954 verscheen van de hand van een oud-leerling. We willen niet nalaten om hier het één en ander uit over te nemen.

"Meester Pluim is vanaf de openingsdag van zijn school vier jaar lang de man geweest, waarmee mijn klasgenoten en ik van alles te maken hebben gehad. Alle leerboekjes droegen zijn naam en waren uitgegeven bij de firma Wolters te Groningen. Zonder akelig streng te zijn kon hij uitstekend met zijn leerlingen overweg, zat steeds vol grappjes en leuke anecdotes, doch men hoefde niet met hem te spotten als hij boos was. Ik herinner mij nog dat een onderwijzer met "Driekus" in onze klas verscheen met een lei in de hand.

Hij verklaarde aan de heer Pluim dat Driekus weigerde de lei aan te nemen om zijn werk te doen. De heer Pluim gelastte toen Driekus de lei van zijn meester aan te nemen. Driekus deed niets. Hierop pakte de heer Pluim de lei en zei: "kom pak an die lei". Driekus, nu een beetje onder de indruk, grijpt schoorvoetend naar de lei, doch gelijk als meester loslaat, laat Driekus ook weer los. De lei komt kletterend op de vloer. Hierop werd onze meester zo kwaad dat hij hem, Driekus, over de knie legde en een stevig poosje zijn achterwerk bewerkte. Bij dit incident stonden wij geheel aan de kant van de meester.

De schoolreisjes en Sint Nicolaasfeesten organiseerde meester Pluim geheel zelfstandig. Zijn school en leerlingen kwamen hierbij niets tekort. Hij hield blijkbaar van een eigen karakter en wist voldoende financiële hulpmiddelen en andere hulp te vergaren om te slagen."

Dat iemand na een halve eeuw nog zo vol animo over zijn schoolhoofd kon schrijven bewijst wel, dat Meester Pluim bij velen een onuitwisbare herinnering heeft achtergelaten.

E. Witsenburg-Horsman

o-o-o-o

MEESTER PLUIM TIPPELDE ERIN.... EN NIET HIJ ALLEEN!

Bij het zoeken naar gegevens over de "steen aan de Vuursche" vond ik tussen de archiefstukken in de Oudheidkamer een prachtig artikel, geschreven door de heer T. Pluim en in 1896 in "Eigen Haard", afl. 9, verschenen. Het artikel begint aldus:

"Nu ons schoone Baarn weldra weer velen uit den lande als welkome zomergasten ontvangen zal en van die velen zich niet weinigen zullen opmaken om het schilderachtige De Vuursche en haar Steen een bezoek te brengen, kan het wellicht zijn nut hebben enkele regels aan den merkwaardigen Dolmin te wijden."

De heer Pluim verhaalt vervolgens van merkwaardige grote stenen elders in den lande - hunebedden en offerstenen - en schrijft dan dat hij meent uit een brief, die een zekere broeder Hannakerus omstreeks het jaar 850 schreef, te kunnen opmaken dat de steen inderdaad een offersteen was.

De heer Pluim schrijft:

"Genoemde kloosterling dan werd door den Abt van Keulen naar Utrecht gezonden om den toestand der kerk in het Sticht op te nemen. In zijn brief aan genoemden Abt geeft hij een uitvoerig verslag van zijne bevindingen. Zoo lezen wij o.a.: Met een paard trok ik, door twee broeders vergezeld, naar het woud Furs, waarvan ik vernomen had dat sommigen daar nog in 't geheim heidensche plechtigheden vierden. En inderdaad troffen wij er een groot Steenen altaar aan, wellicht door de booze geesten zelve gebouwd, want menschen kunnen het niet oplichten en aan drie zware lindebomen scheen nog onzalig offerbloed te kleven.

Ik heb in het gezicht der menigte de plaats met wijwater gereinigd en daar het altaar te sterk was om omgeworpen te worden er een kruis op geplant, opdat het volk zonder schade voor zijn ziel op dezelfde plaats zou kunnen komen, waar het gewoon was te vergaderen en de dienst des duivels in dien van Christus en Zijne Heiligen zou overgaan.

Het volk daar is woest en onbeschaafd en leeft van de jacht. Men zegt dat daar wolven en vossen in de wouden rondzwerven, maar ik geloof dat de booze geesten er in nog grooter getale wonen en ik heb daarom één der broederen achtergelaten en hem een H. Relique toevertrouwd, die de duivelen verjagen zal."

Helaas vermeldde de heer Pluim geen bron en ik vroeg me dan ook af in welk archief hij een dergelijk stuk gevonden zou hebben. In onze rijks- en gemeente-archieven zijn stukken uit de 14e eeuw immers al zeer spaarzaam.

Maar... misschien in een bisschoppelijk archief, mogelijk wel in Keulen, zo fantaseerde ik. Tot... ik in verband met de steen aan De Vuursche in contact kwam met de in Baarn wonende archeoloog, Dr. J.A. Bakker, die mij vertelde, dat de brief van broeder Hannakerus een vervalsing was. Ook in de vorige eeuw waren er grappenmakers! Volgens Dr. Bakker zijn velen, die het artikel onder ogen kregen, hier in eerste instantie "ingetuind".

Degenen, die in het najaar van 1980 de cursus Genealogie van Ir. J.W. Niermans gevolgd hebben, zullen zich ongetwijfeld zijn eerste les herinneren: "Wantrouw alles wat gedrukt staat en ga het eerst zelf kontroleren!" Tja, je neemt je dan vast voor om dit te doen en wat je eigen genealogie betreft is dat niet zo'n punt. In de meeste gevallen willen we immers een fotokopie van de originele stukken voor ons eigen archief.

Maar toch... wie bij het kopen van een stukje antiek de neiging heeft ietwat wantrouwend te zijn, is soms argeeloos waar het historische gegevens betreft. We vergeten dat er in alle tijden grappenmakers zijn geweest. En zou de maker zich wel realiseren dat zijn grap verstrekkende gevolgen kan hebben? Als wij bijv. op 31 maart in de krant lezen dat er Romeinse vondsten zijn gedaan in de omgeving van Naarden, die de volgende dag voor een ieder te bezichtigen zijn, trappen we daar niet in op 1 april. Maar als je nu jaren later op een geheel andere datum dat stuk onder ogen krijgt???

Hoe dan ook, een gewaarschuwd man telt voor twee.

Daarom zit er nu een notitie aan Pluim's artikel in de map over De Vuursche in de Oudheidkamer. Of... zouden de mensen over nog eens tachtig jaar misschien ook daaraan twijfelen?

G.H. Grootendoret

INGEZONDEN

Van enkele leden ontvingen wij reakties op de in mei jl. gehouden tentoonstelling over De Vuursche. Wij danken mevrouw Grootendorst en de heer Niermans hartelijk voor de hieronder volgende leerzame aanvullingen op de tentoonstelling.

DE STEEN AAN DE VUURSCHE

Onder deze titel is in de loop der tijd heel veel geschreven. Is de steen afkomstig van een hunebed? Is het gevaarte een heidens offeraltaar? Een vroegere grenssteen? Of gewoon een zwerfkei?

Reeds in de vorige eeuw hielden geleerden van naam zich hiermee bezig. Lange tijd sprak en schreef men van "het hunebed" bij De Vuursche. De echtheid van "het hunebed" werd echter meer en meer in twijfel getrokken, vooral nadat J.E. ter Gouw in 1910 het volgende bekend maakte:

"Nu vind ik in mijn exemplaar van Hilversumsche Oudheden (boekwerk door L.P.F. Janssen, 1856) in margine door mij aangeteekend ten jare 1893 het volgende: Aalt van de Pol, inwoner van Hilversum en geboortig van De Vuursche, thans + 70 jaar, verhaalde mij, dat in zijne jeugd een bejaard man, Jan van Amersfoort geheeten, hem verteld had, dat hij, Jan van A., vroeger had geholpen de groote steenen, hierboven bedoeld, met takel en blok uit de diepte op den plek achter den molen naar boven te brengen. Indien dit de waarheid is en Aalt van de Pol is een geloofbaar man, dan blijft er van het hunebed niet veel over." Tot zover Ter Gouw.

Volgens J.J.F. Schilt, Hilversum, werd in het midden van de vorige eeuw wel onder het "hunebed" gegraven, doch zonder resultaat. Frappant blijft overigens wel dat (W. Pleyte, 1902) niet ver van de steen hunebeddenaardewerk is gevonden. De steen kan uiteraard één of meerdere malen versleept zijn.

Bezien we een aquarel van J. Bulthuis in de verzameling van het Koninklijk Huis Archief (Atlas van Cleef, no. 628), dan ligt de steen aan de overkant van de weg, dus verder van de herberg dan op latere afbeeldingen, waar we het gevaarte op zijn huidige plaats zien.

Overigens zijn in de omgeving zeker voldoende grote stenen aanwezig om een hunebed te kunnen bouwen.

Zou er in de nabijheid inderdaad een hunebed hebben bestaan, dan zijn de stenen zeker her- en derwaarts gesleept of stukgeslagen.

Fietsend of wandelend langs de Vuursche Dreef ziet u ook enkele grote stenen, die volgens zegslieden al evenmin ter plekke gevonden zouden zijn. En eind mei 1981 - tijdens een tentoonstelling over De Vuursche door de Historische Kring "Jaerne" - kwam een inwoner vertellen dat hij nog een enorme steen nabij de dorpskern onder het zand wist te liggen.

Behalve als hunebed werd de steen ook als Germaans offeraltaar bestempeld, als dolmin of dolmen (een Keltisch woord, dol = tafel, min = steen).

En dat van zo'n in het oog vallend monument legenden in omloop zijn, spreekt welhaast vanzelf. Zo moet de dolmin op geheimzinnige wijze eens onverwacht uit de grond zijn opgekomen.

De oorsprong van dit verhaal zal wel heel natuurlijk zijn geweest. De steen kan uiteraard door verstuiving bloot gekomen zijn of is wellicht omstreeks 1650 bij de bouw van huizen ontdekt. Nog niet zo lang geleden dacht men wel, dat stenen in de grond groeiden.

Overigens... u kunt het geloven of niet, maar als je er met een speld in prikt komt er bloed uit de steen!

Maar is onze uit noordelijker streken hier terechtgekomen steen inderdaad eeuwen nadien door hunebedbouwers gebruikt en nog weer eeuwen later door andere "heidenen" als offersteen? En mogelijk daarna door Christenen als "steen des aanstoots" begraven? Of misschien gebruikt als grenssteen? Zou de naam Soestapel (volgens M. Raven het oude grenspunt op de zessprong aan de Stulpselaan nabij het huidige recreatieterrein) niet op een stapel stenen duiden?

Voorlopig zijn er nog raadsels genoeg rond de steen. Mogelijk komen archeologen t.z.t. nieuwe gegevens op het spoor. Eén ding is in elk geval zeker. De steen (volgens J.J.F. Schilt met een omtrek van ruim 4,5 meter) sprak en spreekt nog altijd tot de verbeelding van de bevolking.

Lodewijk Napoleon, Koning van Holland, zou er eens met zijn paard op gesprongen zijn en daar als een levend standbeeld hebben gestaan. Zelfs dat echter wordt in twijfel getrokken door ervaren ruiters van nu!

Zeker is tenslotte ook dat de steen een niet weg te denken monument van de Lage Vuursche is. Hopelijk gaat men hem nooit meer verslepen!

Konklusie? Moeilijk te maken met zoveel onbeantwoorde vragen. Graag citeer ik echter de woorden van de Baarnse archeoloog Dr. J.A. Bakker: "Er is geen bewijs dat de steen aan De Vuursche van een hunebed afkomstig is, maar het is alleszins waarschijnlijk dat bij De Vuursche hunebedbouwers hebben gewoond!"

G.H. Grootendorst-Doornekamp.

Literatuur:

- Bakker, Dr. J.A. - De Steen aan De Vuursche - Westerheem VI, 1957, pp 27-30
- Boone, De - "De Dolmen aan De Vuursche" - Westerheem XX, 1971, p 149
- Giffen, A.E. van (1925-27) - De Hunebedden in Nederland - Utrecht (1944) - Opgravingen in Drente - Drente, een handboek enz., onder redactie van J. Poortman, 2e dr. Meppel
- Gouw, J.E. ter (1910) - De Steen aan De Vuursche. - De Bavorscher, pp 33-34 (grotendeels geciteerd bij Van Giffen, 1927)
- Janssen, L.J.F. (1856). Hilversumse Oudheden. - Arnhem

- Pleyte, W. (1903) - Nederlandsche Oudheden. West-Friesland. - Leiden
- Pluim, T. (1932). Uit de Geschiedenis van Baarn. - Hilversum
- Ravesteijn, P.J. van ("Hilfert"). (1917). Gooische Omtrekken, I. Groot Steenen. - Vooruit, Vrijzinnig Nieuwsblad voor Het Gooi, Hilversum.
- Vaderlandsche Gezichten, of afbeeldingen, behoorende tot den Tegenwoordigen Staat der Vereenigde Nederlanden in den jaare 1786 (1792), naar het leven geteekend door Jan Bulthuis (later door J. Gardiner Visscher) en in het koper gebragt door Carel Frederik Bendorp. - Amsterdam.

0-0-0-0

De oudste heren en vrouwen van Drakenstein en De Vuursche heb ik nog niet uitgezocht, maar het leek me toch al interessant te laten zien dat de heerlijkheid enige generaties lang vererfd is van vader op dochter en/of schoonzoon en dat de dominee Hinlôpen, die van 1776 - 1778 predikant in De Vuursche was, daar trouwde met een dochter van de toenmalige Vrouwe van Drakenstein en De Vuursche!

I. Joan Reijnst, geb. Amsterdam 1636, begraven aldaar 1695, Heer van Drakenstein en De Vuursche - door koop in 1672 - was gehuwd met Eva Hooftman.

Hun dochter:

II. Anna Reijnst, geb. Amsterdam 1671, overleden 1691, wordt de Vrouwe van Drakenstein en De Vuursche. Zij trouwde te Amsterdam, in 1689.

Mr. David de Wildt, geb. Amsterdam 1662, overleden aldaar 1729. Was secretaris van de Admiraliteit te Amsterdam, Kanunnik van St. Marie te Utrecht, alder Hoogheemraad en kameraar van 't Groot Waterschap van Voerden en Meesterknaap van de houtvesterij van Goiland.

Deze David had uit zijn tweede huwelijk met Cornelia van Strijen een dochter.

III. Johanna Maria de Wildt, Vrouwe van Drakenstein en De Vuursche, geb. Amsterdam 1699, overleden aldaar 1746, die te Utrecht in 1730 trouwde met

Jan Carel Barchman Wuijters, geb. 1701, overleden 1759, die daardoor weer Heer van Drakenstein en De Vuursche werd. Hij was Schout bij Nacht en Meesterknaap van Goiland.

Uit dit huwelijk stamt:

IV. Isabella Lucretia Barchman Wuijtiers, Vrouwe van Drakenstein en De Vuursche, geb. 1731, overleden te Loosduinen in 1780.

Zij huwde te Amsterdam in 1751

Pieter Anthony Godin, Kolonel der Cavallerie, geb. 1726, overleden 1776, die daardoor weer Heer van Drakenstein en De Vuursche werd.

Uit dit huwelijk o.a.:

Pietronella Johanna Godin, geb. Utrecht 1753, overleden 1791, die op De Vuursche 27 april 1778 trouwde met

Ds. Jelmer Hinlôpen, geb. 1753, overleden 1783, van 1776 - 1778 predikant te De Vuursche, daarna van Loosduinen (1778 - 1781) en van Zaltbommel.

Pietronella Johanna Godin hertrouwde Mr. Johan Balthazar Strick van Linschoten en de zoon van Ds. Jelmer, Mr. Jacob Hinlôpen, secretaris van Utrecht, trouwde met Henrietta Margaretha Wittewaal van Stoetwegen, wat ik er slechts bij vertel om te laten zien dat het een Utrechts onderonsje was geworden.

J.W. Niermans

o-o-o-o

Onlangs bracht één van onze leden, de heer Schmidt, ons een prachtig boek ter inzage, een gebaar waarvoor wij hem alsnog hartelijk bedanken. In plaats van boek kunnen we beter spreken van een foliant, niet alleen omdat het zo dik is, maar ook vanwege de uiterlijke en inhoudelijke kwaliteit. Het bleek deel III te zijn van het in 1841 bij Laarman in Amsterdam uitgegeven standaardwerk: De aardbol, Magazijn van hedendaagse Land- en Volkenkunde. Dit werk, bestaande uit ca. 14 delen, beschrijft bijna alles wat er in 1841 op deze aarde te zien was. We kwamen er allerlei onderwerpen in tegen: aardrijkskunde, geschiedenis (m.n. cultuurgeschiedenis), letterkunde, oude ambachten, bezienswaardigheden, beschrijvingen van steden en dorpen etc. Deel III van deze serie, waarin nog de naam van de eerste eigenaar, de heer Huydecoper, staat, gaat over de Nederlanden en is indertijd samen met nog enkele delen door de vader van de heer Schmidt op een verkoping gekocht. Het is prachtig gebonden, is gedrukt op gescheept papier en bevat schitterende litho's van o.a. Tollenaar. In het boek bevinden zich met de hand geschreven correcties en lijsten met het aantal inwoners van steden en dorpen. Deze lijsten waren er los ingeplakt en konden vervangen worden bij een volgende druk. Grappig zijn niet alleen de historische verhalen die in het boek voorkomen, maar ook is het interessant om te zien hoe dun bevolkt Nederland toen nog was. Baarn telde toen 2008 inwoners, Amsterdam 250.000 en de hele provincie Utrecht 152.069. We hebben dit deel met veel plezier gelezen en misschien zou het leuk zijn om in de toekomst eens bepaalde fragmenten hieruit in "Baerne" af te drukken.

De redaktie.

PROGRAMMA

Maandag 12 oktober : Lezing "In het voetspoor van
20.00 uur Vincent van Cogh", door één van
onze eigen leden, de heer H. Bronk-
horst.

De heer Bronkhorst heeft reizen
gemaakt naar alle plaatsen waar
Vincent van Cogh gewoond en gewerkt
heeft. Van vele door Vincent ge-
schilderde plekjes nam hij dia's.
De bedoeling is dat 2 projektoren
naast elkaar zullen laten zien hoe
de beroemde schilder zo'n eeuw ge-
leden bepaalde plekjes zag en hoe
die er nu uitzien door het oog van
de camera.

Plaats: Het Trefpunt, Nicolaaskerk,
Kerkstraat 17.

Woensdag 18 november: Lezing over "De perikelen in Gooi-
20.00 uur en Eemland rond 1500" door
Dr. A.C.J. de Vrankrijker.

Het zal dit jaar op Kerstavond 500
jaar geleden zijn dat Baarn door de
Hollanders werd platgebrand. Een
ramp die onze stad niet te boven
kwam. Nog in 1750 was Baarn een on-
betekend plaatsje met zo'n 350
inwoners. Eenzelfde lot was o.a.
Eemnes beschoren. Het ligt dan ook
voor de hand dat deze lezing in
samenwerking met de H.K. Eemnes
plaatsvindt.

Plaats: De filmzaal in het pas
gerestaureerde Kasteel Groeneveld.

Woensdag 2 december : Het jaarlijkse verguldavondje o.l.v.
20.00 uur mevrouw G.W.S. Astro-van Hasselt.

I.v.m. het bestellen van het ver-
guldmateriaal en de speciale
speculaaskoeken is opgave vooraf
noodzakelijk. Wij verzoeken u daarom
zich uiterlijk zaterdag 14 november
op te geven bij de heer B. Braat,
Gerrit v.d. Veenlaan 2 (tel. 12523)
of bij mevrouw G.H. Grootendorst,
Van Beethovenlaan 5 (tel. 13133).
Kosten: f 3,-- p.p.

Plaats: Onze eigen kelderruimte
onder het gemeentehuis.

0-0-0-0